

بررسی و تحلیل «توکل» در اسرارنامه عطار نیشابوری

بهارک امید ساجدی*^۱

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد، زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه پیام نور تبریز، ایران، تبریز. (نویسنده مسئول)

چکیده

توکل مفهومی دینی - قرآنی است که در فرهنگ و اندیشه اسلامی از اهمیت زیادی برخوردار است. به تبع تأکید و سفارش توکل در بستر دینی و قرآنی این مفهوم به طور گسترده در سایر حوزه‌های اندیشه و تفکر اسلامی از جمله عرفان و تصوف نیز انعکاس یافته است. توکل در عرفان و تصوف اسلامی در شمار مقامات عرفانی بسیار مهم قرار دارد که سایر مراحل سلوک وابسته به آن است. این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی در پی بررسی توکل در اسرارنامه عطار است که از افراد برجسته حیطه عرفان و تصوف اسلامی به ویژه حوزه ادبیات عرفانی منظوم به شمار می‌رود. توکل یکی از مفاهیمی است که در آثار عطار از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، این مفهوم نزد وی به معنای اعتماد به خدا و تسلیم شدن در برابر اراده اوست. مظاهر و نشانه‌های این مفهوم نیز در جای‌جای اشعار این عارف موج می‌زند. توکل در نظام عرفانی عطار دارای سطح بسیار گسترده‌ای است و او معتقد است این مفهوم با سایر مفاهیم عرفانی نیز تلازم و پیوستگی دارد. این مفهوم در نظام اعتقادی این عارف به معنای اعتماد و اطمینان به خداوند در کنار جهد و تلاش در امور است و هرگز به معنای جبر و انفعال نیست، اگر جبری هم در اشعار او دیده می‌شود این جبر، نوعی جبر عرفانی است که حاکی از تسلیم بودن در برابر اراده خداوند است. توکل در نظر عطار آثار قابل توجهی دارد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به قرب الهی اشاره نمود.

واژگان کلیدی: توکل، عرفان اسلامی، اسرارنامه، عطار